

Rökarna har minskat – men inte de socio- ekonomiska skillnaderna

Tobaksprevention har lyckats där mycket annan prevention kommit till korta; den har halverat andelen dagligrökare sedan slutet av 80-talet. Men de socioekonomiska skillnaderna är lika stora och har till och med vuxit på senare år. Det kräver att vi anpassar våra metoder, säger **Joanna Stjernschantz Forsberg** på Sluta-röka-linjen. **TEXT JULIUS VON WRIGHT / ILLUSTRATION TZENKO STOYANOV**

RÖKNING ÄR DEN faktor som bidrar mest till sjukdomsburden i Sverige och är en väletablerad riskfaktor för sjukdomar, som lungcancer, kol och hjärt- och kärlsjukdomar. 2018 uppskattades 11 procent av cancerfallen ha orsakats av rökning.

Rökning har också de tydligaste socioekonomiska skillnaderna på drogområdet. 13 procent av personer med förgymnasial utbildning röker dagligen, medan andelen hos personer med eftergymnasial utbildning är 4 procent.

– För mig är tobaksprevention ett sätt att minska ojämlikheten i hälsa. Skillnaderna i andelen rökare finns oavsett indikator: inkomst, sysselsättning. Det är inte specifikt kopplat till utbildning. Det har att göra med de underliggande sociala skillnaderna vi har i Sverige. Det är också därför det är viktigt att samhället erbjuder stöd för att jämna ut skillnaderna, säger **Joanna Stjernschantz Forsberg**, enhetschef för den nationella Sluta-röka-linjen.

Hon är specialistläkare och jobbar även som samordnare för det tobakspreventiva arbetet vid Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm.

Den dagliga rökningen har minskat rejält under de senaste årtiondena och det tobaksförebyggande arbetet

beskrivs ofta som lyckat. Men det har inte lyckats minska de socioekonomiska skillnaderna. De har till och med ökat en aning mellan 2006 och 2020, enligt

Folkhälsomyndigheten. De breda allmänna insatserna, som tillgänglighet och pris, har funkat men förutsättningarna för lyckad tobaksprevention förändras, menar Joanna Stjernschantz Forsberg.

– Många insatser inom det preventiva arbetet är jättebra, men vi behöver skruva på dem för att stödja den så kallade »sista gruppen rökare«. De har andra förutsättningar att lyckas. Det kan bero på normer, stressfaktorer runt personen. Rökning kan vara ett sätt att hantera sitt liv och det påverkar beredskapen för att sluta.

Det här är något som märks hos dem som hör av sig till Sluta-röka-linjen. Under de senaste 20 åren har det blivit en mer selekterad grupp, med tuffare förutsättningar för att sluta, säger Joanna Stjernschantz Forsberg. Därför jobbar hon som bäst med en litteraturoversikt över vilka metoder och komponenter i behandling som har effekt på personer i en svagare socioekonomisk situation.

– Det kan handla om att stödja dem en längre tid så att de inte återfaller, eller erbjuda dem ett intensivare stöd.

”

Det är samhällets uppgift att försöka jämna ut skillnaderna.

SVERIGE HAR ETT mål om att minska den dagliga rökningen till 5 procent till år 2025. Idag ligger andelen på 7 procent och den nedåtgående trenden verkar ha stannat av. Riktade insatser kan vara nyckeln till slutspurten.

– Vi vet att det finns arenor, exempelvis inom psykiatrin, där det är många som röker. Där skulle vi vilja komma in och stödja. Tandvården, som träffar stora delar av befolkningen, är bra på att systematiskt fråga om rökning, men sen är det frågan om vad man kan erbjuda för stöd. Tillgången till tobaksavvänjare ser olika ut i olika regioner, säger Joanna Stjernschantz Forsberg. ◀

Siffrorna visar:

STORA SOCIOEKONOMISKA SKILLNADER I RÖKNING

Dagligrökningen har minskat ordentligt över tid i alla grupper, men gapet mellan de socioekonomiska grupperna står sig.

13% vs 4%

13 procent av personer med förgymnasial utbildning röker dagligen. Motsvarande andel i gruppen med eftergymnasial utbildning är 4 procent. Skillnaderna ökade något mellan 2006 och 2020, särskilt bland kvinnor.¹

9x

Cigarettberoende är nio gånger högre bland kvinnor med låg utbildning jämfört med hög.²

4x

Cigarettberoende bland män är fyra gånger högre i lägsta jämfört med högsta inkomstgruppen.²

Dagligrökning är vanligare bland elever i skolor med låg socioekonomisk sammansättning. Skillnaderna har ökat över tid.³

Referenser:

¹ Hälsa på lika villkor 2006–2020. Folkhälsomyndigheten (2021)

² Socioekonomiska skillnader i beroende och utsatthet för andras användning av alkohol, narkotika och tobak. CAN rapport 176 (2018)

³ Jämlika vanor? CAN Fokusrapport 09 (2020)